

VERDUURZAMEN EN VERSTERKEN

KOPPELKANSEN IN HET AARDBEVINGSGBIED

Eenum

**Hanzehogeschool
Groningen**

University of Applied Sciences

Kenniscentrum NoorderRuimte

COLOFON

Kenniscentrum NoorderRuimte
Lectoraat 'Aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen'
Zernikeplein 11
Postbus/P.O.Box 3037
9701 DA GRONINGEN

AUTEURS

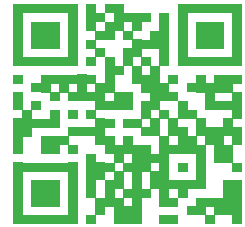
Erika Zomerman MSc,
Joey Koning MSc,
Douwe Walinga (student-assistent)

VORMGEVING

Sophie Tillema

Alles uit dit rapport mag worden gebruikt zonder toestemming van de auteur, onder de voorwaarde dat u de bron correct aangeeft: [Later aanvullen] Andere voorwaarden zijn dat dat u dit rapport niet voor commerciële doeleinden gebruikt en dat u uw werk op basis van dit rapport onder dezelfde licentie (CC BY-NC-SA 4.0) verspreidt.

VOORWOORD

Begin 2020 heeft de Hanzehogeschool Groningen in samenwerking met de werkgroep Duurzaam Eenum een onderzoek uitgevoerd. Er is een enquête gehouden waarbij ruim de helft van alle huishoudens in het dorp heeft meegedaan. Een fantastisch resultaat!

De bedoeling was om de resultaten van de enquête te presenteren in een dorpsbijeenkomst. Daarbij zouden we dan met dorpsbewoners die aan de slag willen met verduurzaming van hun woning de mogelijkheden bespreken. De coronacrisis heeft helaas roet in het eten gegooid. Daarom is er voor gekozen om de resultaten in de vorm van een brochure te verspreiden in het dorp. Eén van de uitkomsten is dat er veel behoefte is aan extra informatie. Duurzaam Eenum zal dan ook, zodra de situatie het weer toelaat, doorgaan met het organiseren van dorpsbijeenkomsten. Daarbij nodigen we dan experts op het gebied van verduurzaming uit.

We zijn de Hanzehogeschool en in het bijzonder Erika Zomerman en Joey Koning zeer dankbaar voor de moeite die ze hebben gedaan en de adviezen die ze ons meegeven. We kunnen daar als dorp mee verder.

Voor de liefhebbers is een complete digitale versie te downloaden via de website van Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool: www.noorderruimte.nl of scan de QR-code bovenaan de pagina.

Wij wensen jullie veel leesplezier en zien jullie graag terug op de volgende bijeenkomst.

Het Duurzaam Eenum Team,
Ingrid Verbeek, Jan Vermeulen, Petra Klooster, Els Franswa, Marjan Datema en Roelof Doevendans.

Contactadres: duurzaam@eenum.net

ACHTERGROND

De afgelopen jaren heeft het aardbevingsgebied te maken gehad met veel ontwikkelingen. Momenteel staat het gebied voor grote opgaven rondom zowel het versterken en verduurzamen van woningen. Daar liggen mogelijkheden om beide opgaven tegelijk aan te pakken. Dit worden 'koppelkansen' genoemd. Dit onderzoek is erop gericht om inzichtelijk te maken wat de specifieke koppelkansen zijn in het dorp Eenum, wat de bereidheid en mogelijkheden van haar bewoners zijn om die (al dan niet gezamenlijk) op te pakken en welke rol lokale energiegroepen daarin kunnen spelen. Met die inzichten willen we Groninger dorpen op weg helpen in het voorbereiden en inrichten van de versterkings- en verduurzamingsopgave. Het onderzoek is van februari tot en met april 2020 uitgevoerd in Eenum. Vanuit het dorp verliep het contact via de werkgroep Duurzaam Eenum.

Het onderzoek is uitgevoerd door het Kenniscentrum NoorderRuimte van de Hanzehogeschool Groningen. Het is mede mogelijk gemaakt door de startsubsidie welke door de Natuur- en Milieufederatie en de Provincie Groningen beschikbaar is gesteld.

OPZET

Het onderzoek is gericht op de vraag welke maatregelen voor verduurzamen en versterken realiseerbaar, betaalbaar en wenselijk zijn in Eenum. Om dit te ontdekken zijn er enquêtes afgenomen onder de bewoners. Via die vragenlijst kon er vastgesteld worden 1) hoe er gekeken wordt naar de energietransitie, 2) welke maatregelen er al zijn genomen of nog gewenst zijn, 3) welke voorwaarden er aan verduurzamen en versterken worden gegeven, 4) in welke mate men bereid is om samen te werken aan deze opgaven en 5) wat men nodig heeft om koppelkansen te verzilveren. Aan de enquête heeft ruim de helft (29 van de 52) van de huishoudens in Eenum meegedaan.

In de oorspronkelijke opzet van dit onderzoek was een bewonersbijeenkomst voorzien. Tijdens deze bijeenkomst zouden dorpsbewoners middels een workshop nader kennis kunnen maken met de Koppelkansen. Deze bijeenkomst bleek vanwege de COVID-19 maatregelen niet haalbaar.

Daarnaast is tijdens de onderzoeksperiode door de Nationaal Coördinator Groningen sterker gekozen voor een individuele aanpak voor versterking van woningen. Hierdoor zijn niet alle Koppelkansen geschikt voor een gezamenlijke aanpak.

Vanwege deze twee ontwikkelingen richt deze informatiebrochure zich vooral op de resultaten van de enquêtes, aangevuld met aanbevelingen voor de werkgroep en dorpsbewoners voor verduurzamingsmaatregelen. De wensen van dorpsbewoners die op een andere manier bij de werkgroep Duurzaam Eenum kenbaar gemaakt zijn, zijn ook meegenomen bij de aanbevelingen.

BEVINDINGEN

De bevindingen van de enquêtes hebben we ingedeeld op de genoemde 5 punten welke op de volgende pagina's verder toegelicht worden:

1. Perspectief
2. Maatregelen
3. Voorwaarden
4. Aanpak
5. Maatregelen

Bij ieder aspect is de uitkomst van één van de vragen van de enquête opgenomen. Daarin is per antwoord op de vraag te zien wat het aantal of percentage bewoners is dat dat antwoord heeft ingevuld.

1. Perspectief

De meeste bewoners van Eenum vinden klimaatverandering en energietransitie belangrijke thema's, waarvan ze vinden dat ze er zelf een belangrijke bijdrage in hebben. Ze zijn ook positief over de kansen die de energietransitie biedt voor de regio, vooral in relatie tot de leefbaarheid en waarde van woningen. De meeste bewoners vinden dat de energietransitie begint in hun eigen woning. De bewoners van Eenum vinden het in de eerste plaats van belang om energie te besparen, maar vervolgens ook om energie op te wekken, zowel individueel als collectief. Verder worden ook de koppelkansen met de versterkingsopgave als belangrijk gezien.

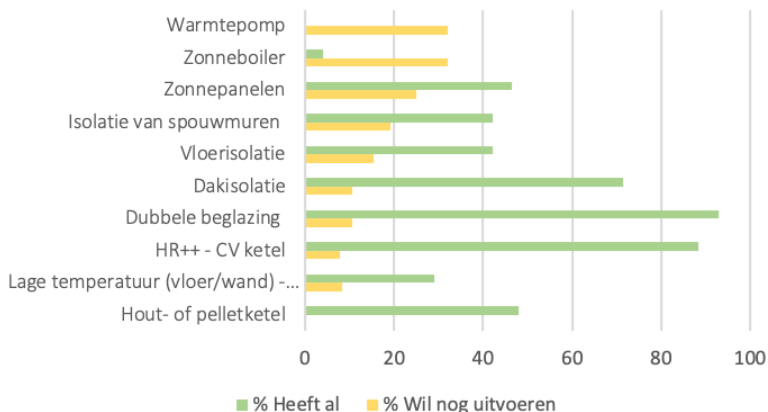
Vraag 3 - Welke doelen voor de energietransitie moeten prioriteit hebben in uw dorp? (meerdere antwoorden mogelijk)

2. Maatregelen

Over het algemeen geven Eenum'ers aan meer met verduurzaming dan met versterking te willen doen. Er blijkt een scheiding te zijn van groepen maatregelen die al veel zijn genomen, maatregelen die bij ongeveer de helft van de woningen voorkomt en maatregelen die niet of nauwelijks worden genomen. Onder die eerste groep vallen HR ++ ketels, dakisolatie en dubbele beglazing. Maatregelen die in ongeveer de helft voorkomen zijn bijvoorbeeld zonnepanelen, vloer- en

Vraag 11 + 12 - Welke isolatie- en energievoorzieningen heeft u al en welke wilt u nog uitvoeren? (Meerdere antwoorden mogelijk)

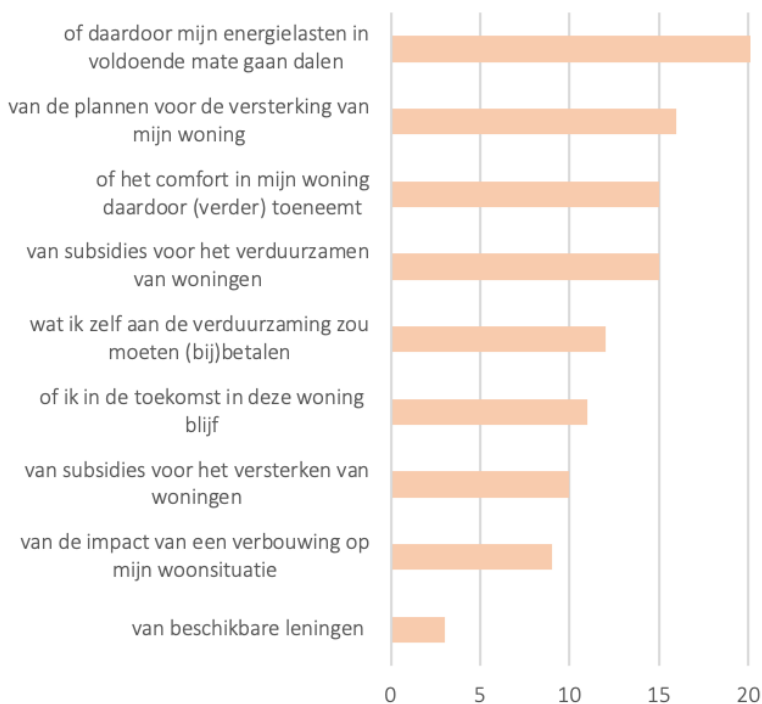
muurisolatie en pelletkachels. De maatregelen die nog niet of nauwelijks worden genomen zijn warmtepompen en zonneboilers. Dat blijken tevens samen met zonnepanelen de meest gewilde maatregelen te zijn waar in het vervoltraject verder naar moet worden gekeken.

3. Voorwaarden

Of deze maatregelen ook genomen gaan worden hangt voor veel bewoners af van de te maken kosten en de verwachte baten. Voor de meeste bewoners geldt dat ze de kostenbesparing door energiebesparing als belangrijkste reden zien om te verduurzamen. Tegelijkertijd zijn het ook juist de kosten die hen momenteel tegenhoudt om te investeren. Bewoners geven aan vooral de onzekerheid en het gebrek aan inzicht in deze kosten weg te willen nemen voordat ze investeren in verduurzaming. Daarnaast willen bewoners zeker weten dat er méér comfort is na afloop van de maatregelen en willen ze weten waar ze aan toe zijn met betrekking tot de versterkingsopgave. Tot slot wordt ook het milieu aangegeven als belangrijke reden om te verduurzamen.

Vraag 14 - Waar hangt het van af of u uw eigen woning gaat verduurzamen? (meerdere antwoorden mogelijk)

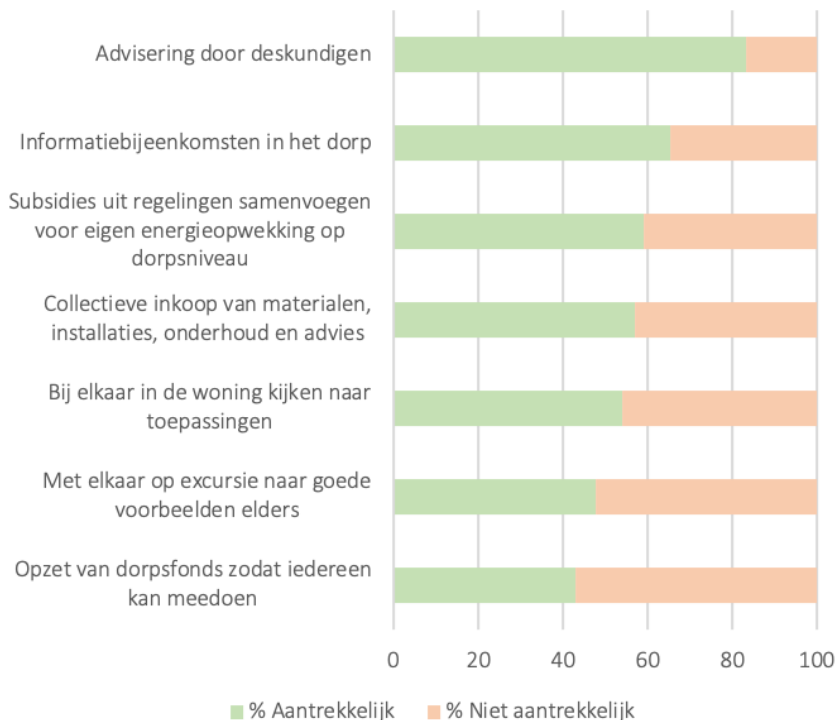

4. Aanpak

Naast de koppelkansen tussen verduurzamen en versterken, kunnen er ook koppelkansen tussen bewoners gezocht worden. Vanuit het dorp blijkt in ieder geval volop motivatie om de verduurzaming samen met anderen aan te pakken. Daarin is er geen sterke voorkeur aangegeven voor de groep waarmee dat wordt aangepakt. Bewoners geven aan vooral samenwerking te zoeken door middel van kennis en ervaringen uit te wisselen tijdens gezamenlijke informatieavonden. Het liefst in combinatie met advies door experts. Verder valt op dat sommige bewoners verder zijn dan anderen in het verduurzamen van hun woning en dat uitwisseling van die ervaringen een goede kans biedt voor verdere verduurzaming in het dorp. De werkgroep Duurzaam Eenum zou een belangrijke rol kunnen spelen in het faciliteren van deze kennisuitwisseling.

Voor het opwekken van duurzame energie in of nabij het dorp geeft 60% aan dit een aantrekkelijk idee te vinden. Deze vraag was gesteld in combinatie met het idee om dan ook gebruik te maken van subsidieregelingen, zoals de postcoderoosregeling voor zonneparken op daken of zonneweides. Tevens kan gedacht worden aan windmolens, zoals de kleinere varianten die op daken te plaatsen zijn of één grotere. Bij het daadwerkelijk uitwerken van deze opties is het belangrijk om bewoners de kans te geven hierin mee te denken en wensen kenbaar te maken. De aanleg van dergelijke energie-opwekmiddelen kunnen namelijk alleen succesvol gerealiseerd worden wanneer er voldoende draagvlak is.

Vraag 22 - Welke maatregelen voor het gezamenlijk verduurzamen lijken u aantrekkelijk?

5. Benodigdheden

Tot slot hebben we gekeken naar de behoeften van bewoners om koppelkansen daadwerkelijk te kunnen uitvoeren. Het blijkt dat er al genoeg informatie is over isolatiematerialen en beglazing, en (in iets mindere mate) ook over bouwen en verbouwen. Over deze punten zou er onderling kennis kunnen worden uitgewisseld, al dan niet gefaciliteerd door Duurzaam Eenum.

De behoefte is er om juist meer informatie te verkrijgen over koppelkansen tussen versterken en verduurzamen, energiezuinige installaties en financieringsmogelijkheden. Voor deze punten geldt dat er weinig kennis in het dorp is en dat er experts ingeschakeld zouden moeten worden.

Vragen 17 + 18 - Waar heeft u al voldoende kennis over en waar zou u meer over willen weten?

(meerdere antwoorden mogelijk)

CONCLUSIE

1. Het belangrijkste in het verder verduurzamen van woningen is voor veel bewoners het inzichtelijk krijgen van de te verwachten **kosten (investeringen)** en **besparingen** en de **financiering** van de investeringen. Deze inzichten kunnen een relatief simpele stap zijn om bewoners over de streep te trekken.

2. De onzekerheid onder bewoners met betrekking tot de toename in **comfort** is het tweede punt dat opgepakt zou moeten worden. Dit kan gecombineerd worden met de wens om woningen te bekijken die al sterk verduurzaamd zijn. Ervaringen van dorpsbewoners kunnen dan op een laagdrempelige manier gedeeld worden en bewoners krijgen een concreet beeld van verbeterd comfort in een woning.

3. Ten derde is er behoefte aan **kennisontwikkeling** op een paar onderwerpen. Vooral op de onderwerpen *'koppelkansen tussen verduurzamen en versterken'* en *'nieuwere energiezuinige installaties en maatregelen'*. Hierbij worden de warmtepomp, zonneboiler, zonnepanelen en spouwmuur-isolatie genoemd.

4. Veel bewoners krijgen een **individueel advies** voor versterking. Dit zal onderlinge verschillen opleveren in de versterkingsopgave. Daardoor is het helaas moeilijker om gezamenlijke koppelkansen te benoemen, en moeten deze per woning worden bepaald. Een **collectieve aanpak** kan wel gerealiseerd worden in de gezamenlijke energie-opwek, zoals een windmolen of zonneweide.

ADVIES

Op basis van de conclusies is het advies om:

- Eén of meerdere experts uit te nodigen die aan de hand van voorbeelden inzicht kunnen geven in kosten, besparingen en terugverdientijden van installaties en maatregelen. Ook financieringsmogelijkheden zoals subsidies en aantrekkelijke leningen/ hypotheekleningen moeten hierin meegenomen worden. Deze voorlichting kan door een energiecoach gebeuren, aangevuld met een installatiebedrijf (warmtepomp, zonneboiler, zonnepanelen) en medewerkers van een lokaal Energieloket.
- Een ‘open-huis’ – route te organiseren waarbij bewoners de ervaringen van dorpsgenoten kunnen horen m.b.t. genomen maatregelen. Vooral de ervaringen op het gebied van wooncomfort kan bewoners inzicht en inspiratie geven.
- Contact te zoeken met de LOPEC en andere naburige energiecoöperaties om te oriënteren op mogelijkheden voor een collectief project, zoals een windmolen of zonneweide. De combinatie van verduurzamen kan hierin heel goed gecombineerd worden met aantrekkelijke financieringsmogelijkheden. Hier zou de werkgroep Duurzaam Eenum het voortouw in kunnen nemen.

N.B. In de loop van het onderzoek zijn veel activiteiten en bijeenkomsten met groepen stilgelegd of beperkt, vanwege de COVID-19 maatregelen. De werkgroep heeft aangegeven dat het voor het zetten van volgende stappen noodzakelijk is om bewoners fysiek bij elkaar te komen. Een digitaal alternatief is niet wenselijk aangezien dit op minder draagvlak kan rekenen. Praktisch gezien kunnen de eerste twee punten dus pas uitgevoerd worden wanneer de COVID-19 maatregelen zijn vervallen.

Kenniscentrum NoorderRuimte,
Hanzehogeschool Groningen
www.noorderruimte.nl

